

УДК 342.53:342.25:342.7(477)

<https://doi.org/10.62664/cpa.2025.02.08>

Сергій ДЕРЕВ'ЯНКО,

професор кафедри політичних наук

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

доктор політичних наук, професор,

заслужений працівник освіти України

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3848-7072>

(© ДЕРЕВ'ЯНКО С., 2025)

ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ОРГАНИ ВЛАДИ:

СТАН ЛЕГІТИМНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Статтю присвячено з'ясуванню стану легітимності представницьких органів влади під час дії правового режиму воєнного стану. Аналізуються специфіка статусу органів державної влади і органів місцевого самоврядування в умовах повномасштабної агресії РФ. Висловлено міркування щодо змісту і причин поширюваних в політичному дискурсі сумнівів щодо легітимності органів влади України, конституційно визначений строк діяльності яких завершився. Обґрунтовується нікчемність таких тверджень, що є частиною інформаційно-психологічних операцій ворога, поширюються в зарубіжних країнах і окремими радикальними політиками в Україні. Акцентовується увага на тому, що принципово важливим в умовах дії правового режиму воєнного стану є потреба дотримання передбаченого законами України принципу інституційної безперервності влади. Доведено, що й в умовах Війни за Незалежність України представницькі органи влади є легітимними, оскільки обрані на підставі чинного законодавства

відповідно з процедурою, передбаченою законами більшістю громадян й визнані суспільством. Об'єктивно зумовлена умовами збройної агресії рф проти України, визначена Конституцією України і Законом України «Про правовий режим воєнного стану» тимчасова відсутність проведення виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування певною мірою впливають на рівень демократичного розвитку, порушуючи встановлений порядок формування представницьких органів, але не може бути підставою для сумнівів у їх легітимності і є вимушеною мірою, чинне ж законодавство створює загалом належну основу для функціонування владних інституцій.

***Ключові слова:** Війна за Незалежність України, внутрішньо переміщені особи, інститути публічної влади, інформаційно-психологічні операції, легітимність, місцеве самоврядування, національна безпека, права громадян, правовий режим воєнного стану, представницькі органи влади, територіальні громади.*

Serhii DEREVIANKO,

Professor, Department of Political Science

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

Doctor of Political Science, Professor,

Honoured Education Worker of Ukraine

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3848-7072>

(© DEREVIANKO S., 2025)

REPRESENTATIVE GOVERNMENT BODIES: LEGITIMACY ISSUES UNDER MARTIAL LAW

This article is devoted to clarifying the legitimacy issues of representative government bodies under martial law. It analyzes the specific status of state authorities and local self-government bodies in the context of full-scale

aggression by the Russian Federation. It expresses considerations regarding the content and causes of doubts spread in political discourse about the legitimacy of Ukrainian authorities, whose constitutionally defined term of office has expired. The futility of such statements, which are part of the enemy's information and psychological operations and are spread in foreign countries and by certain right-wing radical politicians in Ukraine, is substantiated. It emphasizes that it is fundamentally important under the legal regime of martial law to adhere to the principle of institutional continuity of power, as provided for by the laws of Ukraine. It has been proven that even in the conditions of the War for Ukraine's Independence, the representative authorities are legitimate, as they were elected on the basis of current legislation in accordance with the procedure provided for by law, by a majority of citizens and recognized by society. Objectively caused by the conditions of armed aggression by the Russian Federation against Ukraine, as defined by the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law», the temporary absence of elections to state authorities and local self-government bodies to a certain extent affects the level of democratic development, violating the established order of formation of representative bodies, but cannot be a basis for doubts about their legitimacy and is a necessary measure, while the current legislation generally creates an adequate basis for the functioning of government institutions.

Key words: *War for Ukraine's Independence, public authority institutions, legitimacy, local self-government, information and psychological operations, national security, citizens' rights, legal regime of martial law, representative authorities, territorial communities.*

Постановка проблеми. Зростання уваги до проблем легітимності влади в Україні впродовж останніх двох років об'єктивоване не стільки внутрішнім політичним дискурсом, скільки нав'язується ззовні й стало

інструментом інформаційно-психологічних операцій ворога. Посіяти серед українців думки про нелегітимність чинної влади прагнуть насамперед рашисти (відомі плани підготовки операції «Майдан – 3»). Вибори і референдуми як ймовірний формат завершення війни рф проти України, розв’язання проблеми статусу тимчасово окупованих територій перманентно розглядають й деякі західні політики.

Поза ймовірністю такого сценарію, нікчемними є спроби маніпулювання ідеєю народного волевиявлення російськими загарбниками для легітимації захоплених територій й їх інкорпорацію до адміністративно-територіального устрою рф, які є незаконними з погляду норм міжнародного права, законодавства України та й законодавства рф.

Натомість, однозначною є позиція української влади, що під час воєнного стану проводити вибори заборонено взагалі за Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389–VIII, діють законодавчі приписи, що забезпечують безперервність влади. Саме тому дослідження стану і викликів, пов’язаних із легітимацією представницьких органів влади, видається науково і практично вагомим і є предметом цієї статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що питання легітимності владних інституцій є актуальним і потенційно евристичним об’єктом наукового пізнання, упродовж останніх двох років стала ледве не щоденним фігурантом політичного дискурсу. Дослідження проблем легітимності влади базується на ідеях класиків політичної науки — М. Вебера, А. Гекло, Д. Істона, Ю. Габермаса, Х. Лінца, С. Ліпсета, Н. Лумана, Ч. Тіллі, М. С. Везерфорда, які створили фундаментальні теоретичні моделі, що слугують методологічною основою для аналізу досліджуваного феномену. Українські науковці — правники і політологи, дослідники публічного управління О. Батанов, І. Жаровська, Г. Зеленько, О. Іванченко, А. Каращук, М. Каращук, О. Коваль, В. Ковальчук,

Т. Коломосьць, В. Колпаков, Т. Кравченко, З. Кравцова, Н. Кононенко, Є. Цокур, Л. Яковлева та ін. опублікували низку праць, присвячених практичним проблемам легітимності в умовах пострадянських трансформацій та сучасних викликів. Перебіг Війни за Незалежність України, що стала істотним викликом для всіх інститутів публічної влади в Україні, актуалізував потребу досліджень інструментів легітимації і суспільної довіри в умовах воєнного стану. Серед них виокремимо наукові розвідки О. Білоцерківської. О. Кондратенка, Н. Кононенко, І. Овчар, С. Олейникова, Е. Регущевського та ін.

З останніх публікацій назвемо колективну аналітичну працю науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України під керівництвом Г. Зеленько, у якій проаналізовано, як функціонують ключові органи державної влади України (президент, уряд, парламент) в умовах повномасштабної війни [7]. Статті, присвячені кризам ідентичності, легітимності, проникнення, розподілу та участі, а також їх взаємодії між собою, вміщено на сторінках англomовного видання збірника співробітників відділу політичних інститутів і процесів цієї ж академічної установи, який у листопаді 2025 року вийшов друком під назвою «Crises of Political Development in Ukraine: The Challenges of Post-Soviet State-Building and Ways to Overcome Them» («Виклики пострадянського державного будівництва та шляхи їх подолання») у видавництві Ibidem press у серії «Soviet and Post-soviet Politics and Society» (науковий редактор Г. Зеленько, передмова О. Рафальського).

Опубліковано матеріали низки наукових конференцій та інших наукових заходів. Науковців об'єднує розуміння, що легітимність влади у воєнний час формується через поєднання правових процедур, результативності та комунікації. Вона стає багаторівневою, включаючи як державні інститути, так і суспільні структури.

Мета статті — з'ясувати стан легітимності представницьких органів влади під час дії правового режиму воєнного стану як гаранта безперервності влади в умовах Війни за Незалежність України.

Виклад основного матеріалу. 21 серпня 2025 року народні депутати ухвалили Закон України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», яким Верховна Рада України вперше на законодавчому рівні закріпила офіційну назву сучасного збройного конфлікту з російською федерацією — «Війна за Незалежність України». З огляду на вагомість утвердження саме такого розуміння причин та сутності сучасної війни, під час якої Україна чинить опір збройній агресії з боку рф, наведемо це визначення терміна: «Війна за Незалежність України — боротьба за незалежність, суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України проти агресії російської федерації, яка розпочалась 19 лютого 2014 року. Війна є наслідком послідовної російської імперської політики, спрямованої на заперечення та знищення української державності та ідентичності Українського народу, та включає тимчасову окупацію російською федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя; протидію агресії шляхом проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях; здійснення заходів, потрібних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України» (пункт 1.1 частини першої статті 1) [14]. Законодавець не тільки визначає глибинні причини російської агресії, але й акцентує на здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, які в умовах війни є найважливішими повноваженнями представницьких органів влади.

Вихідним є загальноприйняте розуміння представницьких органів, під якими розуміють такі органи влади, що обираються на загальнонародних (у т.ч. місцевих) виборах із метою тимчасово (на певний строк) здійснювати управління державою і суспільством, представляти народ у вищих і місцевих органах влади, виражати його потреби, інтереси і прагнення здійснювати основні завдання і функції держави і державної влади, представляти державу і націю на міжнародній арені. Представницькі органи влади — це інститути демократії, що забезпечують участь громадян у здійсненні влади через обраних представників.

Такими органами Конституція України визначає Президента України, Верховну Раду України, органи місцевого самоврядування, що виражають представницьке народовладдя і є формою втілення та здійснення народного суверенітету.

Конституція України, визнаючи народ *«носієм суверенітету і єдиним джерелом влади»*, проголошує, що *«народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування»* (частина друга статті 5) [6]. Це засадниче положення конкретизується приписом статті 69, за яким *«народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії»* [6]. Саме тому народ є гарантом всенародної легітимності влади, через вибори виявляє свою волю владним структурам і контролює їх.

Для розуміння сутності функціонування представницьких органів влади, публічних інститутів, політики та механізмів ухвалення рішень, подій та процесів політичного життя використаємо поняття *«публічна влада»* як *«легітимне, визнане й гарантоване суспільством і державою публічне волевиявлення народу, держави, територіальних громад та інших суб'єктів публічного права щодо здійснення їх функцій і повноважень, спрямованих на реалізацію прав людини та вирішення питань суспільно-*

політичного значення шляхом ухвалення і реалізації правових актів» [2, с. 885]. Представницькі органи влади є складником публічної влади, що охоплює всі органи влади, які діють від імені суспільства, включає державну владу і місцеве самоврядування. Будучи лише частиною публічної влади, представницькі органи мають особливе значення, оскільки саме через них народ безпосередньо реалізує своє право на владу.

Не викликає сумніву, що й в умовах повномасштабної агресії рф названі інститути є легітимними, оскільки обрані на підставі чинного законодавства відповідно з процедурою, передбаченою законами, більшістю громадян й визнані суспільством.

Правові засади діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану визначено Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389–VIII [17]. У визначенні поняття «воєнний стан» (пункт 1 статті 1) виокремимо те, що його введення «*передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, потрібних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності*».

Згідно з приписом частини другої статті 19 Конституції України «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [6]. Саме на дотримання цього конституційного припису акцентовано увагу в статті 9 названого Закону України щодо здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування повноважень в умовах воєнного стану: «*В умовах воєнного стану Президент України та Верховна Рада України діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб,*

визначені Конституцією та законами України» (частина перша) [17]. Здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України органи місцевого самоврядування. З початком повномасштабного вторгнення російського війська на суверенну територію України статтю 9 було доповнено низкою нових приписів (частини третя – десята), що деталізують повноваження і відповідальність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [17].

З огляду на предмет дослідження ключовою є стаття 10 цього Закону України про неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану. У частині першій статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 4042–IX від 30 жовтня 2024 року чітко прописано, що *«у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункової палати, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність» [17].*

Маємо визнати, що запровадження в умовах повномасштабної російської агресії правового режиму воєнного стану й наступне продовження терміну його дії, призвело до згортання демократичних процедур ротації кадрового складу представницьких органів.

Конституція України [6], Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [17] та інші законодавчі акти встановлюють обмеження щодо використання в умовах війни виборів і референдумів. Пов'язано це насамперед з неможливістю належного дотримання виборчих принципів, встановлених статтею 71 Конституції України [6].

Воєнний стан як чинник обмеження конституційних прав і свобод названий у статті 64 чинної Конституції України. Статтею встановлено, що *«Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України»* (частина перша). *«В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції»* (частина друга) [6].

Наведені конституційні норми конкретизовано в названому чинному Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [17]. Правовою підставою обмежень політичних прав громадян є норми статті 19 цього Закону, у якій визначено гарантії законності в умовах воєнного стану. Вони полягають в тому, що *«в умовах воєнного стану забороняються: зміна Конституції України; зміна Конституції Автономної Республіки Крим; проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування; проведення всеукраїнських та місцевих референдумів; проведення страйків, масових зібрань та акцій»* (частина перша). Водночас, до гарантій віднесено припис частини другої цієї ж статті, згідно з яким *«Верховна Рада України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня припинення чи скасування воєнного стану, якщо чергові або позачергові вибори до відповідних органів мали бути проведені в період, на який було введено воєнний стан, ухвалює рішення про призначення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих виборів»* [17].

У статті 8 виписано «Заходи правового режиму воєнного стану», що можуть вживатися в Україні або в окремих її місцевостях *«в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і*

громадянина». Серед них — «8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів» (пункт 8 частини першої статті 8), а також «порушувати в порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриє її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення» (пункт 9 частини першої статті 8) [17].

Пряму вказівку на обмеження гарантованого статтею 38 Конституції України права громадян «брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах» [6] містить Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [9]. Акцентуємо на використанні в названому Указі щодо статті 38 та інших формулювання «можуть обмежуватися». Нагадаю, що під час запровадження воєнного стану у листопаді – грудні 2018 року обмеження конституційних прав громадян фактично не застосовувалось, аналіз чого нами детально проаналізовано й опубліковано [4].

До того ж їх проведення виборів і референдумів нині є організаційно неможливим — Центральна виборча комісія закрила доступ до Державного реєстру виборців та припинила діяльність територіальних комісій.

Тому, акцентуємо, що введені згідно з Конституцією України і Законом України «Про правовий режим воєнного стану» обмеження на реалізацію громадянами конституційного права на участь у виборах є об'єктивними й легітимними. Очевидно, що такі обмеження певною мірою

впливають на рівень демократичного розвитку, порушуючи встановлений порядок формування представницьких органів.

Щодо можливості проведення виборів, які б були визнані світовим співтовариством вільними, демократичними та прозорими, очевидно не йдеться. Тема ця не нова, відповідні вимоги до української влади постійно лунають впродовж всього часу Війни за незалежність України, особливо з початку повномасштабного, незаконного, неспровокованого вторгнення РФ в Україну, як з боку російської федерації, так і очільників і політиків окремих зарубіжних держав.

Зокрема, ідея проведення виборів в Україні за 100 днів з'явилася у січні 2025 року, коли в Інтернеті з'явився документ, який назвали «100-денним планом Дональда Трампа», який нібито передбачав завершення війни до 3 травня 2025 року. Українська влада офіційно заявила, що такого плану не існує і що це є елементом дезінформації, що поширюються російською стороною для легалізації своїх вимог. Проте вже восени з'явився проєкт домовленостей під назвою «28 пунктів мирного плану США», який викликав значний резонанс й містив пункт про проведення виборів в Україні впродовж 100 днів, який згодом було вилучено як нереалістичний у воєнних умовах після переговорів представників України і США у Женеві 24 листопада 2025 року.

Погоджуємось із висновками, сформульованими у «Заяві Верховної Ради України про підтримку демократії в Україні в умовах агресії російської федерації», що ухвалена народними депутатами з другої спроби 25 лютого 2025 року: *«У разі організації та проведення виборів у період дії правового режиму воєнного стану не буде дотримано усіх національних та міжнародних принципів виборчого права, що перетворить такі вибори на фарс, подібний організованому у російській федерації перепризначенню владіміра путіна у березні 2024 року»* [5]. І саме російський президент — констатують українські парламентарі — *«несе відповідальність за те, що в*

Україні на сьогодні неможливо організувати вільні, прозорі та демократичні вибори із запрошенням міжнародних спостерігачів, які були б визнані такими міжнародною спільнотою» [5].

Найбільше маніпуляцій ззовні, що часом поширюються й в окремих українських медіа і соціальних мережах, спрямовано щодо легітимності чинного Президента України після травня 2024 року, коли завершився його п'ятирічний термін. На Заході твердження щодо нелегітимності Глави держави поширювали лише деякі праворадикальні політики. Однозначним є те, що такі сумніви — це російські наративи і спланована програма кремля.

«Насправді заяви Російської Федерації щодо нібито нелегітимності української влади і Президента України Володимира Зеленського зокрема поширюються російською пропагандою з метою відволікання уваги від нелегітимності президента Російської Федерації Володимира Путіна», — ідеться у «Заяві Верховної Ради України про підтримку демократії в Україні в умовах агресії російської федерації» від 25 лютого 2025 року [5].

При цьому, українські парламентарі покликаються на висновок Венеційської комісії від 23 березня 2021 року, згідно з яким «зміни до конституції російської федерації, що надали можливість владіміру путіну вчетверте висуватися кандидатом на посаду президента російської федерації, є нелегітимними як за змістом, так і за формою ухвалення; констатує, що відповідно до резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи від 13 жовтня 2023 року № 2519 «Дослідження легітимності та законності ситуативної відмови від обмеження терміну повноважень для чинного президента російської федерації» владімір путін як особа, обрана за нелегітимною конституцією на нелегітимних виборах, є нелегітимним президентом російської федерації [5].

Натомість, «як легітимний єдиний орган законодавчої влади в Україні Верховна Рада України заявляє: Верховна Рада України і Президент України Володимир Зеленський обрані на вільних, прозорих, демократичних виборах із запрошенням міжнародних спостерігачів, які визнала вся міжнародна спільнота» — наголошується у цій Заяві [5].

Чітку відповідь на питання легітимності чинного Глави держави містить частина перша статті 108 Конституції України: «Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України» [6]. Тобто до вступу на посаду його правонаступника, тим самим забезпечуючи безперервність влади у державі. Таку ж норму містить Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: «у разі закінчення строку повноважень Президента України під час дії воєнного стану його повноваження продовжуються до вступу на пост новообраного Президента України, обраного після скасування воєнного стану» (частина третя статті 11) [17]. Акцентуючи, що «повноваження Президента України, передбачені Конституцією України, в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені» (частина четверта) законодавець передбачає, що Глава держави «здійснює загальне керівництво запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану» (частина перша) та конкретизує пов'язані з цим повноваження [17]. Саме тому, виходячи із потреби дотримання передбаченого законами України принципу інституційної безперервності влади, надто в умовах дії правового режиму воєнного стану, що Президент України Володимир Зеленський повинен виконувати свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України.

Отже, як вкотре нагадує Верховна Рада України, «Президент України Володимир Зеленський обраний на вільних, прозорих, демократичних виборах. Його мандат не ставиться під сумнів

Українським народом та Верховною Радою України» [5], а тому будь-які спекуляції з цього приводу є нікчемними.

На вільних, прозорих, демократичних виборах із запрошенням міжнародних спостерігачів, які визнала вся міжнародна спільнота обрано і парламент України. Водночас, За даними, розміщеними на сайті Верховної Ради, станом на 01 грудня 2025 року у Верховній Раді України дев'ятого скликання офіційний склад — 395 народних депутатів України [1] (конституційний склад — 450, а реальний — не більше 360 народних депутатів, оскільки значна частина народних обранців просто не відвідують засідання. Однак, аналіз діяльності парламенту дає підстави стверджувати, що нинішня чисельність істотно не впливає на легітимність єдиного органу законодавчої влади в Україні (у т.ч. й для ухвалення законів конституційною більшістю (потрібно 2/3 тобто 300 голосів).

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає, що *«у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного стану»* (частина друга статті 12) й *«повноваження Верховної Ради України, передбачені Конституцією України, в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені»* (частина третя) [17].

Слушними видаються міркування науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, що *«зважаючи на те, що в очах більшості населення екзистенційна боротьба, що її веде України, асоціюється насамперед з Президентом та його оточенням, збільшення авторитету парламенту може статися в разі ще більшого утвердження його як повністю легітимного органу. В умовах відсутності парламентських виборів легітимація Верховної Ради може бути забезпечена із застосуванням інструментів неелекторальної демократії»* [13, с. 5].

Зауважимо, що вимога безперервності виконання повноважень поширюється лише на діяльність органів влади і посадових осіб, обраних на вільних демократичних виборах. Натомість вона не стосується кадрового складу органів виконавчої влади, зокрема Кабінету Міністрів України, що в умовах правового режиму воєнного стану працює відповідно до свого Регламенту, здійснює керівництво центральними та іншими органами виконавчої влади та інші повноваження. Відомо, що за час дії правового режиму воєнного стану в Україні відбулися значні кадрові зміни в Кабінеті Міністрів України. З ініціативи Глави держави Володимира Зеленського проведено реформатування уряду. Верховна Рада України відповідно до своїх повноважень, передбачених пунктом 12 частини першої статті 85 Конституції України [6], за поданням Президента України призначила на посаду Прем'єр-міністра України, а також Міністра оборони України і Міністра закордонних справ України. За поданням Прем'єр-міністра України Ю. Свириденко парламент у липні 2025 року призначив інших членів Кабінету Міністрів України. Затвердження нового складу Уряду стало найбільшою ротацією за період війни, має системний характер: відбулася заміна Прем'єр-міністра та ключових міністрів економічного, оборонного й соціального блоків, оскільки в попередні роки зміни були точковими (окремі міністри йшли у відставку чи призначалися нові).

Вимога безперервності функціонування представницьких органів є обов'язковою й для діяльності органів місцевого самоврядування. Утворені впродовж 2015–2020 рр. шляхом об'єднання сіл, селищ і міст 1469 територіальних громад й обрані на місцевих виборах 2020 року їх представницькі органи розвинули широку діяльність з реалізації реформи децентралізації, вирішенні питань місцевого значення.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР в поточній редакції від 31 жовтня 2025

року [16] визначає представницькими органами місцевого самоврядування — ради: *«сільські, селищні, міські, обласні та районні ради що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України та законами»* (частина перша статті 10) [16].

Функції і повноваження органів місцевого самоврядування детально виписано, коригування їх відбувається періодично шляхом ухвалення нових законів про внесення змін до базового Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Підставами дострокового припинення повноважень ради, сільського, селищного, міського голови можуть бути випадки, передбачених законами України «Про військово-цивільні адміністрації» [10], «Про правовий режим воєнного стану» (пункт 3 частини першої статті 78; абзац другий частини другої статті 79) [17].

Згідно із Законом № 3870–ІХ від 17 липня 2024 року розділ V Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» доповнено пунктом 11³, який передбачає, що в період дії воєнного стану в Україні, не проводиться *«громадське обговорення кандидатури (кандидатур) старости, передбачене частиною першою статті 54¹ цього Закону»* [12].

Повномасштабна агресія рф проти України суттєво змінила спосіб життя територіальних громад, їхніх жителів, стала істотним викликом для функціонування всієї системи місцевого самоврядування. Ключовими напрямками діяльності органів місцевого самоврядування в забезпеченні життєдіяльності територіальних громад в умовах тривалої збройної агресії, їх участі в протидії агресору, стали: допомога Збройним силам України та підрозділам Територіальної оборони, забезпечення функціонування

цивільної інфраструктури, надання якісних публічних послуг населенню, підтримки незахищеним верствам населення, допомога внутрішньо переміщеним особам та ін.

З огляду на предмет дослідження звернемося до аргументації щодо легітимності органів місцевого самоврядування, що наведена в Постанові Верховної Ради України від 08 жовтня 2025 року № 4621–IX «Про безперервність функціонування представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів) в Україні в умовах збройної агресії російської федерації» [8]. Народні депутати України констатують, що *«стале функціонування органів місцевого самоврядування та здійснення ними повноважень, передбачених Конституцією та законами України, є обов'язковими умовами дотримання принципу безперервності влади, забезпечення правопорядку, національної безпеки, оборони держави та життєдіяльності територіальних громад»* (пункт 3) [8].

Саме тому логічним є наступний пункт 4 цієї Постанови, за яким Верховна Рада України підтверджує, що *«сільські, селищні, міські, районні у містах, районні, обласні ради та сільські, селищні, міські голови, обрані відповідно до закону на вільних, рівних, прямих виборах шляхом таємного голосування, є повноважними, крім тих, повноваження яких достроково припинені у встановленому законом порядку, до обрання нового складу відповідної ради, сільського, селищного, міського голови на наступних місцевих виборах та до початку здійснення ними своїх повноважень, передбачених Конституцією та законами України»* [8].

В умовах повномасштабної російської агресії певних змін зазнав статус громад та їх представницьких органів. Без застосування демократичних процедур (через призначення військово-цивільних адміністрацій) здійснюється формування владних структур на територіях,

що завдяки героїзму Збройних сил України, повертаються під контроль української влади. Водночас, на тій частині міжнародно визнаної території України, на яку не поширюється фактичний контроль української влади внаслідок її окупації РФ або перебувають під впливом активних бойових дій станом на осінь 2025 року 320 громад (до 2022 року таких було 31). Це число постійно змінюється, перелік не є фіксованим, оскільки Міністерство розвитку громад та територій України своїми наказами [15] регулярно оновлює офіційний список відповідно залежно від змін на лінії фронту. Відомо, що Міністерство розвитку громад та територій України своїм наказом від 17 листопада 2025 року № 1609 внесло чергові зміни до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією. Зміни стосуються громад Дніпропетровської, Сумської та Харківської областей, проте нині цей наказ ще не опубліковано. Видання таких наказів є важливим, оскільки цей список використовується для визначення права внутрішньо переміщених осіб на державну допомогу та для планування заходів безпеки й відновлення.

Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03 лютого 2015 року № 141–VIII *«визначає організацію, повноваження і порядок діяльності військово-цивільних адміністрацій, що утворюються як тимчасовий вимушений захід з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі відсічі збройної агресії російської федерації, зокрема в районі проведення антитерористичної операції, що не має на меті зміни та/або скасування конституційно закріпленого права територіальних громад на місцеве самоврядування»* [10].

Акцентуємо увагу на останньому положенні, згідно з яким організація і діяльність військово-цивільних адміністрацій *«не має на меті зміни та/або скасування конституційно закріпленого права*

територіальних громад на місцеве самоврядування». «Військово-цивільні адміністрації району, області — це тимчасові державні органи, що здійснюють на відповідній території повноваження районних, обласних рад, державних адміністрацій та інші повноваження, визначені цим Законом» (абзац третій частини першої статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 995–VIII від 04.02.2016) [10].

Військово-цивільні адміністрації утворюються в разі потреби за рішенням Президента України у зв'язку з чим припиняються повноваження відповідної обласної, районної, сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, сільських, селищних, міських голів, виконавчих органів зазначених рад, апаратів цих рад та їх виконавчих комітетів, посадових та службових осіб місцевого самоврядування, які працюють у таких органах та апаратах.

Згідно з Законом України «Про військово-цивільні адміністрації» щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності військово-цивільних адміністрацій № 1120–IX від 17 грудня 2020 року абзац перший частини одинадцятої статті 3 із змінами встановлює, що *«повноваження військово-цивільних адміністрацій району, області починаються у день набрання чинності актом Президента України про їх утворення і припиняються в день відкриття першої сесії новообраної ради»*, відповідно повноваження військово-цивільних адміністрацій населених пунктів припиняються у день відкриття першої сесії новообраної ради (абзац другий) [11].

Окрім того, Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» містить припис за яким *«повноваження військово-цивільних адміністрацій населених пунктів, районних, обласних військово-цивільних адміністрацій також припиняються згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» (абзац четвертий частини одинадцятої статті 3) [10].*

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» підставою для припинення діяльності військово-цивільних адміністрацій населених пунктів визначено день початку *«здійснення відповідною військовою адміністрацією своїх повноважень»*, а *«у разі утворення районних, обласних військових адміністрацій у день набрання чинності актом Президента України про їх утворення припиняються повноваження відповідних районних, обласних військово-цивільних адміністрацій»* (частина дев'ята статті 4) [17].

Підстави і порядок утворення, повноваження і засади діяльності військових адміністрацій регламентовано Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Законом визначено, що *«на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації»* (частина перша статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1882–ІХ від 16 листопада 2021 року) [17].

Згідно із статтією 10 цього ж Закону передбачено утворення військових адміністрацій населеного пункту, начальник якої, *«крім повноважень, віднесених до його компетенції цим Законом, здійснює повноваження сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови»* (абзац перший пункту 1 частини другої) [17].

Законом чітко прописано порядок і строки утворення й виконання повноважень обласної та/або районної військової адміністрації (частини третя і четверта). Виходячи з потреб належного кадрового забезпечення діяльності органів влади, статтю 10 згідно із Законом від 20 вересня 2023

року № 3384–IX доповнено низкою приписів, що допускають можливість призначення на посади державної служби, посади в органах місцевого самоврядування осіб *«без конкурсного відбору, обов'язковість якого передбачена законом»* (частина п'ята), вимоги щодо подання документів та проведення спеціальної перевірки [17].

На відміну від військово-цивільних адміністрацій згідно з приписом частини восьмої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом від 16 листопада 2021 року № 1882–IX; у редакції Закону від 12 травня 2022 року № 2259–IX *«військові адміністрації населених пунктів, районні, обласні військові адміністрації здійснюють свої повноваження протягом дії воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування»*. У статті 15, якою визначаються численні повноваження місцевих адміністрацій, встановлено, що ці повноваження *«здійснюються ними в порядку, визначеному законами України для здійснення повноважень відповідних місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом»* (абзац перший частини першої) [17].

Акценти щодо можливості проведення місцевих виборів в умовах дії правового режиму воєнного стану та перспектив оновлення кадрового складу органів місцевого самоврядування чітко розставлено в Постанові Верховної Ради України від 08 жовтня 2025 року № 4621–IX *«Про безперервність функціонування представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів) в Україні в умовах збройної агресії російської федерації»* [8]. Насамперед, парламентарі визнають *«неможливість належного дотримання виборчих принципів, встановлених статтею 71 Конституції України»*, і *«неможливість належного забезпечення реалізації виборчих прав громадян України в умовах тривалої широкомасштабної збройної агресії*

російської федерації проти України та дії правового режиму воєнного стану», «відсутність за такої ситуації гарантій безпеки для всіх учасників виборчого процесу». Відповідальність за неможливість своєчасної організації підготовки та проведення місцевих виборів в Україні з дотриманням демократичних виборчих стандартів — наголошується у пункті 2 цієї Постанови «несе держава-агресор — російська федерація» [8].

Саме тому в Постанові однозначно прописано, що «організація підготовки та проведення місцевих виборів із дотриманням національного законодавства, європейських стандартів демократичних виборів є неможливими в умовах збройної агресії російської федерації проти України та введеного у зв'язку з цим в Україні воєнного стану» (пункт 1) [8].

Водночас, з метою забезпечення ефективного функціонування системи місцевого самоврядування в Україні відповідно до європейських стандартів і кращих практик та надання якісних публічних послуг населенню в умовах воєнного стану та в період повоєнного відновлення України, Верховна Рада України передбачає, що «після закінчення збройної агресії російської федерації проти України та припинення чи скасування введеного у зв'язку з цим в Україні воєнного стану в порядку, встановленому законом, рішення про проведення місцевих виборів буде ухвалено відповідно до Конституції України, Виборчого кодексу України та законів України» (пункт 5) [8].

Очевидно, що такі обмеження можливостей застосування інститутів народовладдя певною мірою впливають на рівень демократичного розвитку, порушуючи встановлений порядок формування всієї системи представницьких органів у державі, зокрема й органів місцевого самоврядування. Принципово важливою є потреба дотримання передбаченого законами України принципу інституційної безперервності

влади, надто в умовах дії правового режиму воєнного стану, саме тому чинні представницькі органи місцевого самоврядування здійснюють свої повноваження до обрання їх нового складу. Важливою є координація їх діяльності з утвореними згідно з вимогами Закону України «Про правовий режим воєнного стану» районними, обласними військовими адміністраціями.

Істотним для легітимності інститутів публічної влади є рівень довіри до їх діяльності громадян. Суспільні настрої є достатньо динамічними, порівняльний аналіз результатів соціологічних досліджень, оприлюднених різними соціологічними інституціями за різні роки демонструють їх хвилеподібність при збереженні домінантних показників. Першочергово це стосується відношення громадян до органів державної влади й органів місцевого самоврядування, спостерігається певне зниження схвалення їх діяльності.

В умовах повномасштабної війни та правового режиму воєнного стану легітимність влади формується через безперервний діалог між державними інституціями та суспільством, що охоплює формальні та неформальні канали комунікації. Ключовими елементами цього діалогу є: транспарентність інституцій, ефективне реагування на кризові ситуації, відповідальність за ухвалені рішення та відповідність моральним цінностям суспільства [3, с. 36].

З огляду на окреслення контурів повоєнного розвитку України, доцільно спиратися на емпіричні дані, безпосередньо детерміновані перебігом російської збройної агресії, очікуваннями щодо її завершення та функціонуванням публічної влади в умовах правового режиму воєнного стану. Показовими є результати дослідження громадської думки й національних настанов, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Київським безпековим форумом у період 24 квітня – 4 травня 2025 року. Вони засвідчують чітку асиметрію довіри між силово-

безпековими та громадянськими інституціями, з одного боку, і політико-адміністративними структурами — з іншого. Найвищі рівні довіри зафіксовано щодо Збройних сил України (92,7%), ДСНС (88,3%), волонтерських організацій (80,2%), добровольчих загонів (80,2%), Церкви (80,2%), Національної гвардії (78,8%), Державної прикордонної служби (77,6%), Міністерства оборони (65,5%), СБУ (64,5%), громадських організацій (61,8%), Президента України (59,8%), а також місцевого голови населеного пункту проживання респондента (53,1%). Натомість переважна більшість опитаних висловлює недовіру державному апарату (чиновникам) (74,5%), Верховній Раді України (74,7%), політичним партіям (73,1%), судовій системі (71,1%) та Уряду України (68,8%).

Водночас, зафіксовано нормативну орієнтацію суспільства на демократичну модель політичного устрою: 88% респондентів вважають демократію найкращою системою для України, а 61,2% визначають її як найбільш бажаний тип державного устрою. При цьому 20,7% оцінюють Україну як цілком демократичну державу, а 48,3% вказують на її рух у напрямку демократії. Поряд із цим рівень стратегічного оптимізму є стриманим: лише 51% опитаних висловлюють сподівання, що надалі Україна стане високорозвиненою, демократичною та впливовою європейською державою. Водночас, домінує настанова на *«майбутнє в Україні»*: 74% респондентів планують будувати своє життя після війни в межах країни, причому 52,3% демонструють однозначну позицію залишатися в Україні [19].

Для фіксації динаміки важливо врахувати результати дальшого опитування Центру Разумкова (12–17 вересня 2025 року), що загалом відтворюють базову конфігурацію довіри: Збройним силам довіряють 92,6% респондентів, Президенту — 52,4%, місцевій раді — 42,3%, голові громади — 48,9%, тоді як *«українській владі загалом»* — 33,8%. Одночасно довіра до центральних політичних інститутів залишається

низькою: Верховній Раді — 17,2%, Уряду — 22,5%, державному апарату (чиновникам) — 12,6% [18].

Сукупність наведених показників є аргументом на користь потреби пошуку й упровадження практик, здатних підвищити легітимність та результативність публічної влади, що є критично важливим для реалізації національних інтересів і підтримання євроінтеграційної траєкторії України.

Саме тому, очевидно, що в умовах сучасних викликів, які постали перед Україною, ефективність державних інституцій стає ключовим чинником забезпечення будь-якої політики. Погоджуємось із науковцями Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, що *«для цього потрібно не лише впроваджувати інструментальні зміни, а й усувати нормативно-правові «пастки», що обмежують демократичний розподіл влади та підривають легітимність державних органів влади. Політичне регулювання наслідків війни — психологічних, моральних і світоглядних криз — буде успішним лише за умов, якщо громадяни відчують реальні зміни у владних структурах. Доцільно вивчати європейський досвід застосування діалогових інструментів суспільної консолідації, зокрема французькі практики організації громадянських конвентів та асамблей, як і вивчати французький досвід здійснення публічної політики в умовах кризи інституційної спроможності та легітимності, коли підсилюються поляризація суспільства та радикалізація політичного ландшафту, щоб уникати «популістичного партисипатизму», коли створюється ілюзія участі громадян без реальних змін у роботі інституцій»* [13, с. 11].

Висновки. Отже, вважаємо, не викликає сумніву, що й в умовах повномасштабної агресії РФ представницькі органи влади є легітимними, оскільки обрані на підставі чинного законодавства відповідно з процедурою, передбаченою законами більшістю громадян й визнані

суспільством. Об'єктивно зумовлена умовами збройної агресії рф проти України, визначена Конституцією України і Законом України «Про правовий режим воєнного стану», тимчасова відсутність проведення виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування не може бути підставою для сумнівів у їх легітимності і є вимушеною мірою, чинне ж законодавство створює загалом належну основу для функціонування владних інституцій. Вибори, що підтвердять легітимність представницьких органів влади, мають відбутися після завершення російсько-української війни. Як тільки на території нашої держави буде забезпечено всеохопний, справедливий і сталий мир, український Парламент призначить вибори Президента України, народних депутатів України та місцеві вибори і забезпечить їх проведення відповідно до всіх міжнародних виборчих стандартів. Утвердження демократичної держави як найважливіший напрямок розвитку державності в Україні, реформи її політичної і правової систем після Перемоги над державою-агресором рф дасть змогу відновити нормальне життя в державі, невід'ємним складником якого буде проведення виборів відповідно до Конституції та законів України з дотриманням усіх міжнародних стандартів правової демократичної держави. Повоєнна відбудова вимагатиме переформатування владних структур, посилення ролі й ефективності легітимно сформованих представницьких органів влади, посилення ролі й ефективності їх діяльності. Перспективи розвитку демократичної держави після Перемоги вимагатимуть обов'язкового відновлення й наповнення засадничим демократичним змістом функціонування інститутів публічної влади. Концептуального оновлення вимагає правове регулювання й конкретна практика залучення громадян до вирішення питань державного і місцевого значення через механізм безпосереднього народовладдя як основи легітимності влади.

Значні надії пов'язані з наступними виборами влади всіх рівнів, що можливі винятково по завершенні правового режиму воєнного стану. Проте, не чекаючи його завершення, варто напрацювати потрібні зміни до чинного законодавства з обов'язковим залученням до цієї роботи експертного середовища, зацікавлених представників громадянського суспільства. Цю роботу, як відомо, уже розпочала Верховна Рада України.

Владні структури повинні дати адекватну відповідь на запит громадян на демократію, що повноцінно функціонує, через модернізацію на її засадах політичної і правової систем. Цього вимагає й обов'язок перед полеглими воїнами Збройних сил України, десятками тисяч мирних громадян. Україна повинна стати високорозвиненою, демократичною, впливовою європейською країною, могутньою національною державою в колі демократичних держав-членів Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України. Склад і структура : Народні депутати України – Кількість – 395 (станом на 07.12.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/struct/uk/Structure/MPs>.

2. Батанов О. В. Публічна влада. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 4 : Конституційне право / редкол. : Ю. Г. Барабаш (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків : Право, 2024. .С. 885–891.

3. Білоцерківська О. М. Легітимність та лімінальний стан : виклики для інститутів публічної влади в умовах війни. *Політикус*. 2025. Вип. 1. С. 32–38.

4. Дерев'янка С. М. Обмеження політичних прав громадян в умовах воєнного стану : політико-правові підстави. *Держава і право : зб. наук. пр. Серія. Політичні науки*. 2019. Вип. 93. С. 26–38.

5. Заява Верховної Ради України про підтримку демократії в Україні в умовах агресії російської федерації : схвалена Постановою Верховної Ради України від 25 лютого 2025 року № 4252–IX. *Голос України*. 2025. 27 лютого. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4252-IX#Text>.

6. Конституція України : [Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року]. *Відомості Верховної Ради (далі – ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

7. Межі інституційної спроможності : як працює влада в Україні. Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2025. 40 с.

8. Про безперервність функціонування представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів) в Україні в умовах збройної агресії російської федерації : Постанова Верховної Ради України від 08 жовтня 2025 року № 4621–IX. *Голос України*. 2025. 14 жовтня. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4621-IX#Text>.

9. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

10. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03 лютого 2015 року № 141–VIII. *ВВР*. 2015. № 13. Ст. 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>.

11. Про внесення змін до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності військово-цивільних адміністрацій : Закон України від 17 грудня 2020 року № 1120–IX. *ВВР*. 2021. № 12. Ст. 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1120-20#n15>.

12. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вдосконалення правового регулювання інституту старост та його діяльності в умовах воєнного стану : Закон України від 17 липня 2024 року № 3870–ІХ. *ВВР*. 2024. № 48. Ст. 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3870-20#n28>.

13. Проект Стратегії адаптивних змін політичного поля України в умовах повоєнної відбудови. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2024. 20 с.

14. Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу : Закон України від 21 серпня 2025 року № 4579–ІХ. *Голос України*. 2025. 29 серпня № 171.

15. Про затвердження Змін до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 15 липня 2025 року № 1151.

16. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР. *ВВР*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

17. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389–VIII. *ВВР*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

18. Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 12 по 17 вересня 2025 року [Разумков центр, 03.10.2025]. URL: <https://razumkov.org.ua/anons/rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannia-shcho-provodylosia-sotsiologichnoiu-sluzhboiu-tsentru-razumkova-z-12-po-17-veresnia-2025-roku>.

19. «Червоні лінії України» : громадська думка і національні переконання (квітень – травень 2025 р.) [Разумков центр, 08.05.2025]. URL:

<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/chervoni-linii-ukrainy-gromadska-dumka-i-natsionalni-perekonannia-kviten-traven-2025r>.

REFERENCES

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (2025). Sklad i struktura : Narodni deputaty Ukrainy – kilkist – 395 (stanom na 07.12.2025) [Composition and structure : People's Deputies of Ukraine – Number – 395 (as of 07.12.2025)]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/struct/uk/Structure/MPs>. [in Ukrainian]
2. Batanov O. V. (2024). Publichna vlada [Public authority]. In : Barabash Yu. H. (Ed.), et al. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia* : u 20 t. T. 4 : Konstytutsiine pravo [Great Ukrainian Legal Encyclopaedia : in 20 volumes. Volume 4 : Constitutional Law]. Kharkiv : Pravo, 885–891. [in Ukrainian]
3. Bilotserkivska O. M. (2025). Lehitymnist ta liminalnyi stan : vyklyky dlia instytutiv publichnoi vlady v umovakh viiny [Legitimacy and liminality : challenges for public authorities in wartime]. *Politykus – Politicus*, 1, 32–38. [in Ukrainian]
4. Derevianko S. M. (2019). Obmezhenia politychnykh prav hromadian v umovakh voiennoho stanu : polityko-pravovi pidstavy [Restrictions on citizens' political rights under martial law : political and legal grounds]. *Derzhava i pravo : zb. nauk. pr. Seriia : Politychni nauky* – State and Law : Collection of Scientific Papers. Series. Political Sciences, 93. Kyiv : Yurydychna dumka, 26–38. [in Ukrainian]
5. Zaiava Verkhovnoi Rady Ukrainy pro pidtrymku demokratii v Ukraini v umovakh ahresii rosiiskoi federatsii : skhvalena Postanovoioi Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 25.02.2025 № 4252–IX [Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine on support for democracy in Ukraine in the context of aggression by the Russian Federation : approved by Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 4252–IX of 25 February 2025]. (2025). *Holos Ukrainy*, 27 liutoho, 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4252-IX#Text>. [in Ukrainian]

6. Konstytutsiia Ukrainy : pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine : Adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on 28 June 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, st. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-Вр>. [in Ukrainian]

7. Mezhi instytutsiinoi spromozhnosti : yak pratsiuie vlada v Ukraini [The limits of institutional capacity : how government works in Ukraine]. (2025). Nizhyn : Vydavets Lysenko M. M. 40 p. [in Ukrainian]

8. Pro bezperervnist funktsionuvannia predstavnytskykh orhaniv mistsevoho samovriaduvannia (silskykh, selyshchnykh, miskykh, raionnykh u mistakh, raionnykh, oblasnykh rad, silskykh, selyshchnykh, miskykh holiv) v Ukraini v umovakh zbroinoi ahresii rosiiskoi federatsii : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 08.10.2025 № 4621–IX [On the continuity of the functioning of representative bodies of local self-government (village, settlement, city, district in cities, district, regional councils, village, settlement, city heads) in Ukraine in the context of armed aggression by the Russian Federation : Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 8 October 2025 № 4621–IX]. (2025). *Holos Ukrainy*, 14 zhovtnia, 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4621-IX#Text>. [in Ukrainian]

9. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022 [On the introduction of martial law in Ukraine : Decree of the President of Ukraine № 64/2022 of 24 February 2022]. (2022). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. [in Ukrainian]

10. Pro viiskovo-tsyvilni administratsii : Zakon Ukrainy vid 03.02.2015 № 141–VIII [On Military-Civilian Administrations : Law of Ukraine № 141–VIII of 3 February 2015]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13, st. 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>. [in Ukrainian]

11. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro viiskovo-tsyvilni administratsii» shchodo vporiadkuvannia okremykh pytan orhanizatsii ta diialnosti viiskovo-tsyvilnykh administratsii : Zakon Ukrainy vid 17.12.2020 № 1120–IX [On Amendments to the Law of Ukraine «On Military-Civilian Administrations» Regarding the Regulation of Certain Issues of the Organisation and Activities of Military-Civilian Administrations : Law of Ukraine № 1120–IX of 17 December 2020]. (2021). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 12, st. 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1120-20#n15>. [in Ukrainian]

12. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini» shchodo vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання institutu starost ta yoho diialnosti v umovakh voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 17.07.2024 № 3870–IX [On Amendments to the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» Regarding the Improvement of Legal Regulation of the Institution of Starostas and Their Activities under Martial Law : Law of Ukraine № 3870–IX of 17 July 2024]. (2024). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 48, st. 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3870-20#n28>. [in Ukrainian]

13. Proiekt Stratehii adaptyvnykh zmin politychnoho polia Ukrainy v umovakh povoiennoi vidbudovy [Draft Strategy for Adaptive Changes in Ukraine's Political Arena in the Context of Post-War Reconstruction]. (2024). Kyiv : Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 20 p. [in Ukrainian]

14. Pro zasady derzhavnoi polityky natsionalnoi pamiaty Ukrainskoho narodu : Zakon Ukrainy vid 21.08.2025 № 4579–IX [On the Fundamentals of State Policy on National Memory of the Ukrainian People : Law of Ukraine № 4579–IX of 21 August 2025]. (2025). *Holos Ukrainy*, 29 serpnia, 171. [in Ukrainian]

15. Pro zatverdzhennia Zmin do Pereliku terytorii, na yakykh vedutsia (velysia) boiovi dii abo tymchasovo okupovanykh Rosiiskoiu Federatsiieiu : Nakaz Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy vid 15.07.2025 № 1151 [On approval of Amendments to the List of territories where hostilities are (were) conducted or temporarily occupied by the Russian Federation : Order of the Ministry of Community and Territorial Development of Ukraine № 1151 dated 15 July 2025]. (2025). [in Ukrainian]

16. Pro mistseve samovriaduvannia : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97–VR [On Local Self-Government : Law of Ukraine № 280/97–VR dated 21 May 1997]. (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 24, st. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-Bp#Text>. [in Ukrainian]

17. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389–VIII [On the legal regime of martial law : Law of Ukraine № 389–VIII of 12 May 2015]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 28, st. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. [in Ukrainian]

18. *Razumkov Centre*. (2025). Rezultaty sotsiologichnoho opytuvannia, shcho provodylosia sotsiologichnoi sluzhboiu Tsentru Razumkova z 12 po 17 veresnia 2025 roku (03.10.2025) [Results of a sociological survey conducted by the Razumkov Centre's sociological service from 12 to 17 September 2025 (03.10.2025)]. URL: <https://razumkov.org.ua/anons/rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannia-shcho-provodylosia-sotsiologichnoi-sluzhboiu-tsentru-razumkova-z-12-po-17-veresnia-2025-roku>. [in Ukrainian]

19. *Razumkov Centre*. (2025). «Chervoni linii Ukrainy» : hromadska dumka i natsionalni perekonannia (kviten – traven 2025 r.) (08.05.2025) [«Ukraine's Red Lines» : Public Opinion and National Beliefs (April – May 2025) (08.05.2025)]. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/chervoni-linii-ukrainy-gromadska-dumka-i-natsionalni-perekonannia-kviten-traven-2025r>. [in Ukrainian]